

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ
Том 108

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY
Book 2 – GEOGRAPHY
Volume 108

LANMAP 2 – ВАРИАНТ НА УНИФИЦИРАНА ЛАНДШАФТНА КАРТА НА ЕВРОПА

МИМОЗА КОНТЕВА

*Катедра Ландшафтознание и опазване на природната среда
e-mail: mkonteva@abv.bg*

*Мимоза Контева. LANMAP 2 – ВАРИАНТ УНИФИЦИРОВАННОЙ ЛАНДШАФТНОЙ КАРТЫ
ЕВРОПЫ*

Настоящая публикация отражает взгляд автора на составленная от большого коллектива самая актуальная ландшафтная карта Европы – Lanmap 2 – 2004 г. Анализированы концептуальная рамка, положительные стороны и недостатки, сделаны некоторые предложения для улучшение карты.

Ключевые слова: ландшафтная карта, таксономические уровни, ландшафтная политика.

Mimoza Konteva. LANMAP 2 – VARIANT OF UNIFIED LANDSCAPE MAP OF EUROPE

This publication reflects the author's opinion on most recent landscape map of Europe created by large team – Lanmap 2 – 2004. The conceptual framework, the pros and cons are analyzed. Some suggestions for improvement this map are made.

Key words: landscape map, taxonomic levels, landscape policy.

УВОД

През 1995 г. в София се провежда Конференция за Паневропейско биологично и ландшафтно разнообразие и стратегия (EBLDS), в която участват министрите на околната среда в ЕС и страните кандидат-членки. Взето е решение за съставяне на общоев-

ропейска ландшафтна карта и за определяне на оценъчни критерии и SWOT анализ на ландшафтите (Council of Europe, 1996).

Създадените към този момент ландшафтни карти или се отнасят за територията на отделни държави, или са в дребни мащаби и не могат да се ползват за планиране и управление на ландшафтите. Такива са карта на ландшафтите на Европа на Meeus, 1995 в мащаб 1:20 млн, Ландшафты мира – Исаченко, Шляпников, 1989 (повечето карти за части от Европа са в мащаб 1:10 млн и 1:15 млн), Milanova et al. – World Map of Present day Landscapes, 1993 – в мащаб 1:15 млн.

Една от задачите, формулирани в Европейската конвенция за ландшафта (Флоренция, 2000), е създаването на ландшафтна карта на Европа, за да могат да се изпълняват на практика целите на този документ. С тази задача се заемат Mucher et al. (2003), които създават първата карта, озаглавена Lanmap 1. Lanmap 2 е усъвършенстваният вариант, изготвен във връзка с проекта ELCA Europa Landscape Character Assessment Initiative, 2005. Участниците са от 14 страни.

Свободният достъп на обществото чрез интернет до електронния вариант на Lanmap 2 в мащаб 1:6 600 000 и все по-честото цитиране на тази карта и от български автори налага да се направи задълбочен и критичен анализ на това картографско произведение.

КОНЦЕРТУАЛНА РАМКА НА LANMAP 2 И КЛАСИФИКАЦИЯ НА ЛАНДШАФТИТЕ

Авторите (Mucher, et al., 2004) са избрали да работят в достатъчно подробен и информативен мащаб за територията на Европа – 1:2 000 000. Картата покрива площ от около 11 млн. km², тъй като е включена и територията на Турция. Това позволява да се диференцират ландшафти с много по-голяма точност и детайлност в сравнение с тази на картата на Meeus (1995). Последният автор отчита при класификацията на ландшафтите преди всичко визуалните характеристики и степента на антропогенизацията им. Определени са например: бокажи, атлантически бокажи (заградени ландшафти), открити ландшафти (континентални открити полета, централни колективни полета), степни и аридни ландшафти и т. н.

Авторите на Lanmap 2 тълкуват ландшафта като съчетание на абиогенни, биогенни компоненти и културни такива, за това използват съгласуван анализ на различни тематични карти. Приложена е ГИС технология при съставянето на картата.

Същесвена идея в концепцията е за градиране на факторите за ландшафтна диференциация. Според авторите приоритет трябва да се отдаде на абиогенните фактори – климатичен, геоморфоложки, хидроложки, на второ място – на биогенните-растителност, животински свят, земеползване, и на трето място – на културните. Реализацията на тази идея е осъществена чрез определяне на диагностичните критерии за всяко едно таксономично ниво. На самите нива не е дадено определение, т. е. тип, клас, група ландшафти и др. Ландшафтите от I таксономично ниво се диференцират по макроклимата, като са определени следните климатични зони: 1. арктичен, 2. бореален, 3. атлантически, 4. алпийски, 5. средиземноморски, 6. континентален, 7. анадолски, 8. степен.

Този критерий е най-често спазваният при съставянето на класификации за дребномащабни ландшафтни карти – напр. Milanova et al., 1993, Meeus, 1995, Исаченко и др., 1991. Авторите са ползвали модифициран вариант на картата на климата на Metzger et al., 2003, 2005, както и карта на преобладаващите ландшафти в Европа – Dominant landscape types in Europe, 2000.

За II таксономично ниво е приложена хипсометрията в съчетание с климата. Не е използвана геоморфоложка карта на Европа поради липсата на унифицирана такава. Топографският модел включва следните обобщени височинни пояси: 1. ниски земи – под 100 m; хълмисти земи – 100–500 m; планини – 500–1500 m; високи планини – 1500–2500 m; алпийски пояс – над 2500 m. На това ниво са диференцирани 31 ландшафтни класа.

За III таксономично ниво диагностичният критерий е материнската скала/ почвообразуващата скала заедно с предходните критерии. Изходната карта с 16 вида субстрат е генерализирана до 4 типа: скали, седименти, органични материали, неклассифицирана основа. В съчетание с по-високите нива са получени 76 класа ландшафти.

За IV таксономично ниво диагностичният критерий е земното покритие, което отчита съвременната растителност – естествена и културна, и земеползването, заедно с предходните критерии. Различните видове земно покритие са групирани по следния начин: 1. изкуствено покритие; 2. орни земи; 3. трайни култури; 4. Пасища; 5. хетерогенни агрокултурни площи; 6. гори; 7. храсти и треви (полу)природна растителност; 8. открити видове (територии с малко или без растителност). Освен това с условни знаци на картата са обозначени местата със застроени територии, полдери и водни тела. На IV ниво на картата са нанесени повече от 14 000 единици със среден размер 774 km². При анализа на получената ландшафтна карта се открояват 30 най-разпространени по площ ландшафти.

ПОСТИЖЕНИЯ

1. Това е първият опит да се състави със съвременни методи и използване на актуална информация ландшафтна карта на цялата територия на Европа, която да е едновременно с голяма точност и детайлност и да са спазени коректно диагностичните критерии за всяко едно таксономично ниво. До сега са създадени десетки ландшафтни карти за отделни държави, но те се различават по концепции, изходна информация и данни, методи на съставяне, мащаби, резолюции и по тази причина са трудно сравними и не се съгласуват пространствено – например ландшафти от двете страни на държавни граници са несъпоставими. Ето защо тези карти не са подходящи за трансгранични приложения.

2. Ландшафтната карта е съставена с ГИС технология, което позволява нейната актуализация, усъвършенстване, детайлизация чрез корекция на информацията в съществуващите слоеве и въвеждането на нови данни.

3. Приложният характер на картата позволява провеждането на политики за изпълнението на Европейската конвенция за ландшафта (Флоренция, 2000), осъществяване на международни проекти по опазване на биологичното и ландшафтното разнообразие, регионалното планиране и управление и др.

НЕДОСТАТЪЦИ

СВЪРЗАНИ СЪС САМАТА КОНЦЕПЦИЯ

Не е използвана потенциалната или коренната растителност като индикатор за климатичните условия – например Ленкоранската низина е определена със степен климат, а наличието на хирскански видове доказва субтропичен (средиземноморски) климат.

Формулировката анадолски климат не е общоприета. Терминът континентален в климатологията е приет за вариант на даден климатичен пояс или тип климат – например умереноконтинентален, тропичен континентален и т. н., и анадолският всъщност е субтропичен континентален.

Хипсометрията (абс. н. височина) не е достатъчен показател, за да се определи релефът дали е планински или хълмист, трябва да се отчита поне наклона на топографската повърхнина, защото при малки наклони и неголяма надморска височина – 500–600 m релефът е хълмист и платовиден, а не е планински, както е представен в Северна и Южна Месета на Пиренейския полуостров.

ГРЕШКИ, СВЪРЗАНИ С ИЗХОДНАТА ИНФОРМАЦИЯ

Използван е модифициран вариант на картата на климатите на Metzger et al. 2003, при който са допуснати редица неточности. Целият о. Исландия е представен с алпийски климат, а той не е такъв нито по северното крайбрежие и вътрешните плата, нито по южното крайбрежие, където ст. Рейкявик е със средна януарска температура около 0°C. Ареалите на ландшафти с алпийски климат са силно преувеличени – за северната половина на Колския полуостров, п-в Канин и о. Колгуев, Болшеземелска и Малоземелската тундра. Причината е, че в класификацията на климатите липсва климат, който е преходен между арктичен и бореален и за него се използва определението „алпийски“, което не е коректно.

Ландшафтите на платото Норланд са определени с алпийски климат, а те са с бореален.

Ландшафти на ниски и средновисоки планини са определени, че имат алпийски климат, което не е правилно – Шумава, Чешко-Моравски височини, Бърди, Украински Карпати, Апусени, Тюрингервалд, Ерцгебирге, Централен масив във Франция и др.; тези в Горнорейския грабен – с атлантически климат, а те са с континентален. Ландшафтите на територията на Словения са определени със средиземноморски климат, а такъв е само по крайбрежието на Адриатическо море. Подобна грешка е допуснатата и за ландшафти в източната част на Австрия, които се оказва, че имат средиземноморски климат.

Ниските и средновисоките планини Снежник 1796 m, Горски Котор 1528 m, Велебит 1758 m, Динара 1913 m, Велика Капела 1533 m, Мала Капела 1280 m, плато Лика 600–1200 m, Плешевица 1650 m са определени, че имат алпийски климат, а той при някои от тях е средиземноморски, а при други – континентален. Цялата територия на Черна гора е определена, че е със средиземноморски климат, дори планини като Дурмитор 2522 m, Биелашница 2067 m, Синяевина 2253 m, които са с алпийски климат

над 2000–2100 m и континентален в по ниските склонове. Планината Проклетия 2693 m е определена с континентален климат, а тя в ниските части е със средиземноморски, а във високите – с алпийски.

В Македония планините западно от р. Вардар са определени със средиземноморски климат, а той е континентален, според използваната в случая класификация – Якупица, Бабуна, Бистра, Стогово, Ябланица и др. Ландшафтите във високите части на Рила и Пирин са отнесени към такива с континентален климат, а не със алпийски. За да се определи един климат като континентален, е използвана сумата на валежите в диапазона 400–1500 mm, който не е достатъчен критерий.

На Балканския полуостров не са диференцирани ландшафти с алпийски релеф, т. е. планини с н. в. над 2500 m, а такива са много – Рила, Пирин, Олимп, Проклетия, Кораб, Шар, Пинд, Баба (Нередска).

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ

Авторите правят сравнителен анализ на съставената картата и няколко национални и регионални ландшафтни карти и достигат до извода, че за някои страни Lanmap 2 е по-детайлна от националната, а за други – по-генерализирана. Стигат до идеята при бъдещото подобрене на картата да бъдат добавени нови слоеве – за почвени типове, културно-исторически аспекти на ландшафтите, визуален аспект, естетика, конфликти в околната среда и рискови зони, гъстота на населението, гъстота на селищата и инфраструктурата. Натоварването на ландшафтната карта с тази допълнителна информация ще усложни класификацията и легендата на картата, ще я направи трудночетима. По-рационално е картата да се придружава от серия карти, включващи тези характеристики, които да се представят под формата на електронен ландшафтен атлас на Европа. Единствено задължително трябва да се добави почвеният компонент. Препоръката за повече участие на научни експерти е много подходяща и ще позволи ландшафтната карта да се използва както за управленчески, така и за научни и образователни цели.

ИЗВОДИ

Констатираните пропуски и грешки в никакъв случай не омаловажават значението на това картографско произведение, което е полезно и ще се използва за оценка на ландшафтите на европейско ниво, за проследяване на промените в ландшафтите, за изясняване и защита на ландшафтното разнообразие. Типологията и картата могат да се използват за образователни цели. При осъществяване на проекти, в които участват няколко държави, ландшафтната карта на Европа може да се ползва като базова, особено когато националните класификации са различни и не е възможна тяхната стиковка. Както вече има унифицирана почвена карта на Европа (Soil Atlas..., 2005), така усъвършенстваният вариант ще играе роля на унифицирана ландшафтна карта на Европа. Много големи са възможностите за извършване на измервания на различни показатели, като: площ на диференцираните единици на всяко едно таксономично ниво, средна големина на ландшафтните единици, техният брой на квадратен километър, изчисляване на степен на ландшафтно разнообразие и на мозаечност и т. н.

Европейската ландшафтна карта е практично и лесно средство за комуникация между учени и всички, интересуващи се от европейските ландшафти, и изпълнението на европейската ландшафтна политика.

Lanmap 2 е достижение на европейските учени и практики и важна стъпка към изпълнение на целите и задачите на Конференция за Паневропейско биологично и разнообразие и Европейската конвенция за ландшафта.

ЛИТЕРАТУРА

- Исаченко, А. Г., А. А. Шляпников. 1989. Ландшафты мира. М., Мысль.
- Council of Europe, UNEP, ECNC. 1996. The Pan-European biological and landscape diversity strategy: A vision for Europe's natural heritage. Tilburg: European Centre for Nature Conservation.
- Dominant Landscape Types of Europe. 2000. EEA.
- European Landscape Convention. 2000. Council of Europe, Florence, 20.X.2000.
- Meeus, J. H. A. 1995 Pan-European landscapes. – In: Landscape and Urban Planning, 31.
- Milanova, E.V. et al. 1993. World Map of present-day Landscapes. Department of World Physical Geography and Geoecology. Moskow State University.
- Metzger, M. J. et al. 2003. The environmental classification of Europe, a newtool for European landscape ecologists. – *Landschap*. 20(5).
- Metzger, M. J. et al. 2005. A climatic stratification of the environment of Europe. – *Global Ecol. Biogeogr.*, 14.
- Mucher, C. A. et al. 2003. Identification and characterisation of environments and landscapes in Europe. Alterra rapport 832, Alterra, Wageningen (Lanmap 1).
- Mucher, C. A., J. Klijn, A. Koomen, D.Wascher. 2004. European landscapes: A physiographic approximation. Lanmap 2 Alterra, Wageningen.
- Mucher, S., D. Wascher et al. 2005. European landscape mapping. Lanmap 2 Alterra, Wageningen.
- Soil Atlas of Europe. 2005. European commission, Directorat General Join Research Centre, Institute for environment and Sustainable, Eur. Siol Bureaun Network.
- Wascher, D.M (ed.). 2005. European landscape character areas – typologies, cartography and indicators for the Assessment of Sustainable Landscapes. Final Project Report as deliverable from the EU'sAccompanying Measure project. European Landscape Character Assessment Initiative (ELCAI), funded under the 5th Framework Programme on Energy, Environment and sustainable development(4.2.2), Alterra report № 1254.

Постъпила април 2015 г.